

Amerika'da Sağlık Sistemini Değiştiren Türkler

İki akademisyen, Oyun Teorisi'ni sisteme uygulamayı başardı.

YAYINLAMA

24 Ağustos 2010 09:04

GÜNCELLEME

27 Haziran 2022 10:55

DÜNYA

Hangi alanda çalışırsak çalışalım hepimiz uluslararası boyutta başarılı olmak ve takdir görmek isteriz. Zaman zaman kendi alanımızda ileri gelen profesyonellere gıpta eder, onları örnek alırız. Çoğu zaman Amerikalıların, Almanların, Japonların inovasyonlarını alkışlar, kendimize iç geçirerek sorarız 'Neden bir Türk böyle bir inovasyon gerçekleştiremiyor?' diye.

Bugün Değişim Yelpazesinde misafirlerimiz milli gururumuzu kabartan iki isim... Ekonomi camiasında uluslararası başarılarla imza atmış Türk akademisyenler.... Amerika'nın sağlık ve eğitim sistemini değiştirmek için oyun teorisinden yararlanan ekonomi Profesörü Dr. Tayfun Sönmez ve Doçent Dr. Utku Ünver.

DY: Bizlere kısaca akademik özgeçmişinizden bahseder misiniz?

TS: 1990 yılında Bilkent Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden lisans, 1995 yılında Rochester Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nden doktora derecemi aldım. 1995-1999 yılları arasında Michigan Üniversitesi'nde Yardımcı Doktor, 2000-2004 yılları arasında Koç Üniversitesi'nde Doçent olarak görev yaptım. 2005 yılından itibaren de, Boston College Ekonomi bölümünde Profesör olarak çalışmaktayım. 2003 yılında Econometric Society'e asli üye (fellow) olarak seçildim ve Türkiye'den seçilen ilk akademisyen oldum. Benden önce de Amerika'da görev yapan Türklerden Faruk Gül ve Jess Benhabib seçilmişlerdi.

Şimdiye kadar 2005 yılında TUBA bilim ödülü, 2008 yılında Social Welfare and Prize ödülü dahil olmak üzere birtakım ödüller aldım. 15'i American Economic Review, Econometrica, Quarterly Journal of Economics, Journal of Economic Theory gibi ekonomi branşının önde gelen dergilerinde olmak üzere, 25'in üzerinde makale yayınladım. Özellikle Atila Abdülkadiröğlü ile okul seçimi; Alvin Roth ve Utku Ünver ile böbrek takası üzerine yazdığım makaleler Amerikan basınında büyük ilgi gördü, New York Times, Boston Globe ve Wall Street Journal'da konuya geniş yer verildi. Bu makaleler New York, Boston ve San Fransisco gibi büyük şehirlerde öğrenci yerleştirme sisteminin değişmesine ve Amerika'nın birçok bölümünde böbrek takası sisteminin kurulmasına önyak oldu.

ÜÜ: 1993 yılında Tayfun bey gibi Bilkent Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden mezun olduktan sonra, 2000 yılında Ekonomi doktoramı Pittsburgh Üniversitesi'nde 'Eşleştirme Piyasalarının Deneysel ve Hesaplamalı Analizleri' konulu tezle aldım. 2005 yılına dek Koç Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak çalıştım. Daha sonra Pittsburgh Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak döndüm.

2008 yılından bu yana Boston College'da doçentlik yapıyorum. Yine 2008 yılından bu yana Uluslararası Ekonomik Tasarım Derneği'nin başkanlığını yürütüyorum. Şu anda Microsoft Araştırma Laboratuvarı'nda misafir araştırmacı olarak bulunuyorum. Aynı zamanda ABD'deki Ulusal Ekonomi Kurumu'nun (NBER) araştırmacı ekonomistlerinden biriyim. Ayrıca, ABD ulusal böbrek takas piyasasının tasarımında federal organ nakli kurumununun akademik danışmanlarındanım. Çeşitli böbrek takası piyasalarının kurulmasında çalıştım.

American Economic Review, Review of Economic Studies, Quarterly Journal of Economics, Journal of Economic Theory, International Economic Review, New England Journal of Medicine, Rand Journal of Economics, Marketing Science, Games and Economic Behavior ve Journal of Economic Dynamics and Control gibi önde gelen ekonomi, işletme ve tıp dergilerinde yayınlanan 23 bilimsel yayımlarım bulunmaktadır. Türkiye'deki yardımcı doçentliğim döneminde Türkiye Bilimler Akademisi'nin genç bilim insanlarına verdiği en önemli iki ödül olan Sosyal Bilimler Teşvik ve Seçkin Genç Bilimci ödüllerini aldım.

ABD'ye döndükten sonra, bilimsel çalışmalarım ABD Ulusal Bilim Kurumu (NSF) burslarıyla desteklenmeye devam etti. Bunların dışındaki bilimsel kurumlardan ve çalıştığım üniversitelerden de çeşitli ödüller aldım. İki bilimsel derginin yardımcı editörlüğünü yapıyorum. Birçok bilimsel konferansın organizasyonunu yaptım ve organizasyon komitesinde yer aldım.

DY: Çalışmalarınızın özünde oyun teorisi var. Ekonomi dalındaki eğitiminiz sırasında oyun teorisiyle ne zaman karşılaştınız? Nasıl ilgi duymaya başladınız?

TS: Oyun teorisiyle 1991 sonrası doktora çalışmalarım sırasında karşılaştım ve oyun teorisi üzerine çalışmaya başladım. Lisans eğitimim sırasında mühendislik eğitimi almam sebebiyle bu alan konusunda bilgi sahibi değildim.

ÜÜ: 1994 yılında Bilkent Üniversitesi'nde Ekonomi alanında yüksek lisans yaparken oyun kuramıyla karşılaştım. Özellikle klasik makroekonomik modellemenin aktörlerin etkileşiminin birbirleri üzerindeki doğrudan etkisini hesaba katmaması ve stratejik düşünmeyi modellememesi, bende ekonominin bilimleşmesinde önemli eksiklikler olduğu izlenimi yarattı. Oyun kuramının bu boşluğu doldurup ekonomik aktörlerin stratejik etkileşmesini modellemedeki en etkin araç olduğu sonucuna da bu dönemde vardım.

Daha sonra doktora dönemimde de bu ilgim devam etti. Özellikle bu aracın ekonomi kuramının doğrudan hayatımızı etkileyen konulardaki problemleri modelleyip çözüm bulacak özellikte olması benim konuya olan ilgimi arttırdı. Örneğin, merkezci olmayan piyasaların çalışmasında ortaya çıkan eksiklikleri teşhis ve tedavi etmekte 90'lı yıllardan itibaren oyun kuramının etkin olarak kullanılmaya başlanması, kuramın pratiğe dönüştürülme şansını doğurdu. Fiyat mekanizması olmadan eşleştirme ve ihale/müzayede tasarımı bu alanlardan iki tanesi. Oyun kuramına dayalı piyasa tasarımı alanının dünyada doğuşuna tanıklık etmek ve bu alanda bilimsel rol alma şansı bulmak beni son derece mutlu etti.

DY: Dediğiniz gibi oyun teorisi muhtelif bilim alanlarında teoriyi pratiğe dönüştürebilen güçlü bir araç. Eski sistemleri geliştirmek veya yeni sistemler yaratmak için oyun teorisinin ekonomi, işletme ve felsefenin yanında sağlık ve eğitim sahalarında da başarıyla uygulandığını görüyoruz.

Tayfun bey, 2003 yılında yayınlanan Atila Abdülkadiroğlu, Parag Pathak ve Alvin Roth ile tamamladığınız çalışma 'The Boston School Match,' Boston'lu çocukların liselere yerleştirilmesini kökten etkiledi. Çalışmadan biraz bahsedebilir misiniz?

TS: Bahsettiğiniz çalışma 2005 yılında yayınlanan daha ziyade özet niteliğinde bir çalışmaydı. Bu dalın ilk çalışması Atila Abdülkadiroğlu ile 2003 yılında American Economic Review dergisinde yayınladığımız "School Choice: A Mechanism Design Approach" başlıklı makale oldu. Bu makale öğrencilerin okullara merkezi bir şekilde yerleştirilmesini bir tür iktisadi tasarım problemi olarak modelleyip, ne tür mekanizmaların kullanılması gerektiğini gösteriyordu. Makalede ABD'nin birçok şehrinde kullanılan sistemlerdeki temel aksaklıkları ortaya koyup, bu aksaklıkların ne şekilde giderilebileceğini gösterdik.

Çalışma yayımlandıktan kısa bir süre sonra Boston Globe gazetesi bu çalışma ile ilgili uzun bir hikaye yayınladı ve bu hikaye Boston devlet okulları yönetimi ile irtibata geçmemize yardımcı oldu. İlk irtibatı kurduktan sonra, yönetimin ikna edilmesi aşamasında Alvin Roth ve Parag Pathak ekibimize katıldı. Kısa bir sürede yönetim sistemlerinin hatalı olduğunu kabul etti ve 2003 makalemizde tavsiye ettiğimiz iki mekanizmadan birini 2005 yılından itibaren kullanmayı kabul etti. Buna benzer sistem hataları Amerika'nın diğer şehirlerinde de yaygın olduğundan öğrenci yerleştirme sistemini iyileştirme önerilerimiz Boston dışında da dikkat çekti. Öğrenci yerleştirme sistemi Boston'dan sonra, New York ve San Francisco'da da School Choice makalesindeki düzeltmeler doğrultusunda değiştirildi.

DY: Bir diğer devrimsel çalışmanız ise sağlık alanında oldu. Utku Bey'le beraber yürüttüğünüz 'Böbrek Takası' çalışmasına Alvin Roth da destek verdi. Çalışmanın amacı neydi? Sonuçları neler oldu?

TS: 2004 yılı itibarıyla Alvin Roth ve Utku Ünver ile beraber "Böbrek Takası" üzerine bir dizi makale yazdık ve 2005 yılından itibaren bu modelleri ABD'nin New England ve orta batı bölgelerinde uygulamaya koyduk. Bir hasta kendisine böbrek vermek isteyen bir yakını olduğu halde kan veya doku uyumsuzluğu sebebiyle bu böbrekten yararlanamayabilir. Benzeri durumdaki diğer hasta-hasta yakınlarıyla temasa geçip uygun hasta ve donör arasında takas gerçekleştirilir.

İşte böbrek takası sistemi bu noktada devreye giriyor. Biz makalemizde bu tür takasların ne şekilde organize edilirse en büyük fayda sağlayacağını ve en fazla hayat kurtarabileceğini gösterdik. Makalemiz iktisadi tasarımın insan hayatını kurtaran ilk çalışmasına temel oluşturdu. Çalışma hem medyada, hem iktisat camiasında, hem de tıp camiasında büyük ilgi gördü. Wall Street Journal ve New York Times başta olmak üzere birçok medya organı 2004 yılından itibaren bu çalışmalarını öne çıkardı. Geçtiğimiz altı yıl içinde geliştirdiğimiz birçok teknik ABD'de yaygın bir şekilde transplantasyon camiası tarafından kullanılmaya başlandı. Altı eyaleti içeren New England bölgesinde New England Program for Kidney Exchange (NEPKE) isimli takas merkezini kurduk. Bugün itibarıyla merkezde 54 hastaya böbrek bulundu. Yine ortabatı bölgesinde Alliance for Paired Donation sisteminin kurulmasına destek verdik. Bu merkez de bugüne kadar 100'e yakın hastaya böbrek sağladı.

DY: Utku bey, ekonomi alanında bir makalenin tıp alanında pratiğe dönüştürülmesi nasıl süreçlerden geçti?

ÜÜ: 2004'te Quarterly Journal of Economics'te yayınlanan makalemizle New England Organ Bank ile bağlantı kurduk. Pratikte tıp doktorlarıyla etkileşimimiz arttıkça bu piyasanın kurumsal detaylarına daha da hakim olduk. Sonrasında yayınladığımız üç çalışma ile fikirlerimizi ve geliştirdiğimiz modelleri daha da rafine ettik. 2004 yılında New England bölgesinde, 2006 yılında ise Ohio'da tüm Amerika'ya hizmet veren iki böbrek takas merkezi kurduk. 150'den fazla hasta bu merkezlerde kendilerine uyumlu canlı donörlerle eşleştirildi.

ABD ulusal böbrek takas piyasasını bu iki merkezdeki sistem üzerine kuruyoruz. 2010 yılında Review of Economic Studies'de yayınladığım makalemde dinamik böbrek takas sistemlerini modelledim. Bunun da gelecekte önemli uygulaması olacağını düşünüyorum, çünkü şimdiki dek çalışılan eşleştirme piyasalarının aksine böbrek takas havuzu zaman içinde yeni hastaların katılımıyla değişen dinamik bir yapıya sahip olacak.

DY: Gelecekte çalışmak istediğiniz alanlar neler? Şuan üzerinde çalıştığınız makaleler hangi sektörlerle ilgili?

TS: Şu anda öğrenci yerleşimi, böbrek takası, öğrencilerin derslere yerleşimi ile ilgili hem pratik hem de teorik çalışmalarına devam ediyorum.

ÜÜ: Şu anda yetim çocukların evlatlık olarak ailelerle eşleştirilmesi için kullanılacak yeni bir sistem üzerinde çalışıyorum. Bu çalışmayı Carnegie Mellon Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Mustafa Akan ve Onur Kesten ile beraber yürütüyoruz. Tayfun Bey'le beraber böbrek takası konusunda son dönemde en önemli paradigma olan ve bizim 2004 makalemizde ilk olarak ortaya attığımız zincir takasların matematiksel modellenmesi ve ekonomik uygulamaları üzerine bir çalışmamız var. Eşleştirme piyasalarının eksik bilgi bulunan durumlarda incelenmesi ile ilgili bir kuramsal çalışmam var. Ayrıca, Onur Bey ve diğer arkadaşlarla okul yerleştirme problemlerinde kura yöntemleri üzerine hem pratik hem de kuramsal çalışmalar yürütüyoruz. İleride pratik ve kuramsal piyasa tasarımı ve oyun kuramının kullanımı konusunda çalışmalara devam etmek de istiyorum. Ama akademik hayatın en güzel yönlerinden biri ne zaman, nerede, nasıl bir konuyla uğraşacağınızı bilememeniz. Bu da sürpriz konulara yoğunlaşma olasılığınızı kuvvetlendiriyor.

DY: Tayfun bey, geçen hafta ekonomi dünyasının en saygı duyulan kongrelerinden Econometric Society World Congress'e konuşmacı olarak davetliydimiz. Sunumunuzda hangi konulara ağırlık verdiniz?

TS: Econometric Society World Congress'in ilk konuşmasını davetli konuşmacı olarak yaptım. Daha ziyade teorik çalışmalarla başlayan eşleşme problemlerinin günümüzde geldiği noktayı, öğrenci yerleşimi ve böbrek takası gibi konulara ağırlık vererek anlattım. Bu konular günümüzde iktisat teorisinin ve oyun teorisinin en önemli başarılarından biri olarak kabul görüyor.

DY: Oyun teorisi ve iktisadi tasarım alanında hangi ülkelerden akademisyenler ön plana çıkıyor?

TS: İktisadi tasarım şu anda gerçek hayattaki uygulamaları sayesinde çok popüler bir alan. Bu alandaki ilerlemede Türk akademisyenlerin katkısının çok büyük olduğu bütün dünyada kabul edilmiş durumda ve hatta bu literatüre girmek için Türkçe bilmek gerektiği esprisi camiada yaygın bir şekilde yapılıyor. Bu konuya önemli katkısı bulunan diğer Türkler arasında Carnegie Mellon Üniversitesi'nden Onur Kesten, Duke Üniversitesinden Haluk Ergin, Cambridge Üniversitesi'nden Aytek Erdil, Koç Üniversitesi'nden Özgür Yılmaz, Bilgi Üniversitesi'nden İpek Sanver, TOBB Üniversitesi'nden İsmail Sağlam ve Boğaziçi Üniversitesi'nden Ayşe Mumcu bulunuyor.

DY: Türk akademisyenlerin oyun teorisinde başı çekmeleri çok sevindirici. Peki, oyun teorisinin Türkiye'de ne gibi uygulamaları var?

ÜÜ: Türkiye'deki en önemli uygulamaları merkezi öğrenci yerleştirme sistemleri (üniversite ve lise gibi), ihale tasarımı, rekabet kurumunun olası regülasyon faaliyetleri, elektrik gibi depolanamayan mal piyasalarının deregülasyonu ve bunların fiyatlandırılması, internet piyasalarının tasarımı ve piyasa mekanizmalarının tasarımı...

TS: Oyun teorisi kişilerin ve kurumların arasındaki stratejik etkileşimi analiz etmesi açısından hayatın her alanında uygulamaları görülen bir alan. Seçimlerde partilerin birbirleri arasındaki etkileşimlerinden tutun, Türkiye'nin diğer ülkelerle politik etkileşimlerine, kamu ihalelerine, hatta futbol kulüplerinin transferlerine kadar birçok konu oyun teorisinin ilgi alanına giriyor.

DY: Amerika'da uygulanan modellerin Türkiye'ye getirilmesi söz konusu mu? Bu konuda girişimler var mı?

ÜÜ: Geliştirdiğimiz böbrek takas mekanizmalarının uygulanması için bir iki kez İzmir ve Çukurova bölgesi üniversite hastaneleri doktorları bizimle doğrudan temasa geçtiler.

Ancak bizim sonraki girişimlerimizden pek sonuç çıkmadı. Girişimlerin sonuçsuz kalmasını ben piyasa derinliğinin yöresel olarak fazla olmamasına ve Türkiye çapında bir kurumun bu konuda faaliyet göstermemesine bağlıyorum. Bunun dışında İnternet pazaryerleri tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de uzun dönemdir faaliyet göstermekte. Rekabet Kurumu temel oyun kuramı prensiplerini kullanarak piyasaların rekabetçi olmasına çalışıyor; bu alanda tüzük ve yönetmelikler çıkartılıyor. Yalnız hükümetin uyguladığı bazı ihalelerde uzman akademisyenlerden pek görüş alınmadığı fikrindeyim. Mesela, yıllar önce olan Aria telekomünikasyon lisans satış fiyaskosu ve dördüncü lisansın satılamaması kötü ihale tasarımının ürünüydü.

TS: ABD'de ve birçok ülkede ihalelerin büyük kısmı artık iktisadi tasarımcılar tarafından tasarlanıyor. Türkiye'de de yakın dönemde ihalelerin iktisadi tasarımcılar tarafından tasarlanacağını tahmin ve ümit ediyorum. Benim öğrencilerin okullara yerleşimi üzerine yaptığım çalışmalar aslında ÖSYM'nin öğrenci yerleştirme mekanizması üzerine yazdığım ve 1999 yılında yayınlanan "A Tale of Two Mechanisms: Student Placement" makalesinden esinlenmişti. O makalede ÖSYM mekanizmasının da, Boston mekanizması düzeyinde olmasa dahi ciddi aksaklıkları olduğunu ve bu aksaklıkların nasıl giderilebileceğini göstermiştim. ÖSYM'nin sistemini Türkiye'de düzeltmeye muaffak olamadım fakat Türkiye'den yaptığım çalışmayla Boston'un sistemini değiştirebildim.

www.datassist.com.tr

Bu konularda ilginizi çekebilir

[Tayfun Sönmez](#)

[Utku Ünver](#)

[Dünya Gazetesi](#) > [Özel Dosyalar](#) > Yaşanan değişim, bizi hırpalıyor

[Takip Et](#) [Google News](#)

Yaşanan değişim, bizi hırpalıyor

Faruk Şüyün'ün bu haftaki konuğu; Melisa Gürpınar

YAYINLAMA
23 Ağustos 2010 09:34

GÜNCELLEME
27 Haziran 2022 10:55

Hayatı, doğayı, onları oluşturan o küçük ve güzel ayrıntıları konuşmak için şair, yazar Melisa Gürpınar'ı ziyaret ettim bu hafta... Çiçekleri, bitkileri, denizi, havayı, balığı, beş asırdır ailesinin yaşadığı bu kadim kenti; her şeyi ondan dinlemek istedim. İdealtepe'deki evinde, her birinin ayrı hikâyesi olan Afrika menekşesi saksılarıyla dolu bir odada konuştuk... Mastika, evde yapılmış gül ve incir reçelleri tattım... Belki 40 sene sonra ilk kez - Melisa'nın elleriyle hazırladığı - gül şurubu içtim... Melisa Gürpınar, lütfen anlatır mısınız? diye başladım... O, kendisinden ne istediğimi sanki bilircesine, neyi demeden, "yani hayat bilgisi dersi mi istiyorsun?" diye sordu... Kesinlikle, dedim... Devam etti:

"Bazı okullarda konuşmalara gittiğim zaman çocuklara derim ki sizde olan eksiklik birinci sınıfta okuduğunuz hayat bilgisi dersini tümüyle unutup dışlamış olmak ve bugünün, çağın gereklerine göre bir yaşam tutturmanız... Çocuklar, 'hocam biz bilgisayar kullanıyoruz, her şeyi biliyoruz, yapıyoruz, nasıl olur hayat bilgisi bilmeyiz?' diye sorarlar. Birkaç soru yöneltirim hayat bilgisinden, bilmedikleri ortaya çıkar...

Hayat bilgisinde ne öğrenilir? Ailemiz, çevremiz, mahallemiz, mevsimler... Bugün ne ağaç biliniyor, ne çiçek, ne mevsim... Hiçbir şey bilinmiyor... Şimdi ben, bir dinazor gibi hâlâ son kalan ağaçları yazıyorum, onlar için üzülüyorum kesilince ki hergün çevremde bir ağaç kesiliyor, şu mahallede bile. Bazı çiçeklerle ilişki kuruyorum. Bazı eski dostlarımı arıyorum... Yani benim için insanların, çiçeklerin, bitkilerin, yani güzel şeylerin, şiiirin hiçbir farkı yok birbirinden... Hepsi aranmak ister, hepsi ara sıra yoklanılmak, hepsi kollanılmak ister, hepsi ara sıra sevilme... Hepsinden zaman zaman bıcarsınız, sonra gene acaba bir kusur mu ettim dersiniz... Bir çiçeği meselâ sulamazsın, sonra eyvah sulamadım diye üstüne eğilirsiniz.

E politik ilişkiler, dünyanın, ülkenin durumu, bunları zaten yaşıyoruz. Aklımızın bir köşesini ya da beynimizin büyük bir lobunu zaten işgâl etmiş durumdadır. Bunlar yok değil. Yani bunları silmeden ve bütün bunlara rağmen, bütün yaşanan çirkinliklere, alaverele dalaverele rağmen... Yaşadığımız hayatla bir ömür içinde sıcak bir bağ kurmak için bazı küçük dikkatlere ihtiyacımız var, şimdi benim yaptığım bu... Siz de bunu biliyorsunuz, bu nedenle bana geldiniz."

Bir çiçekten yola çıkarak

Haklısınız. Peki bu küçük dikkatleri nerden buluyorsunuz, nasıl topluyorsunuz? Size verdiğim bir sap sardunyadan yola çıkarak öyle çok sözler ürettiniz ki daha biz kapıdan girer girmez...

"Sardunyalar en eski, en kadim çiçekler. Bilhassa da yaşlıların çiçeği kalender oldukları, az su istedikleri için... Hemen şöyle kırılıp daldırılınca tuttıkları, birinden birine ödünç verilebildikleri için... Gelmişken senin beyazından kırayım, sen de benim kırmızı katmerlimden alırsın falan gibi.. Eski zamanda hanımlar oturmaya gidince izin isteyerek çiçek alırlardı. Bir dal... O dikilirdi ve mutlaka da tutardı nasıl bir elektrikse ellerindeki, topraktaki nasıl bir cevherse. Hiç kuruyan, çürüyen görülmezdi.

Şimdi çiçekler çok çabuk çürüyor. Çünkü artık sardunyalar da bizim değil, onlar da ithal. Örneğin İngiltere'nin sardunyası geliyor, buraya uymuyor, geldiği gün çok canlı süpermarketlerde, çok çok güzel duruyor, ama bizim yaz güneşimize dayanamıyor. Çok gözalı renkleriyle eve getiriyorsunuz, hemen solup gidiyor. Yani her yörenin sebzesi, meyvesi gibi çiçek de kendi yöresini, alıştığı ortamı istiyor. Ege'deki coşuşu başka sardunyanın ya da yaseminin, İstanbul'daki durumu başka. Adadaki kokusu başka yaseminin, aynı yasemini getirin İdealtepe'deki kokusu başka... O güneşle, havayla, suyla onun bir uyumu, bir yerleşim düzeni var. Yani insanın kendi doğduğu, yaşadığı topraklardaki büyüme hızı başka, başka bir yere gittiği ya da tutuklu kaldığı zamanki yaşama modu başka. Yani çiçekler için de aynı böyle. Yeri değiştiği zaman, taşıdığınız zaman, götürdüğünüz zaman, olmuyor. Herkes Bodrum'dan begonvil getiriyor. Ama İstanbul'da çok az evde güneşle göz göze gelebilmeyi başarıyorlar..."

Şanslıyım ki benimki tuttu.

"Söylemişsiniz, evet, ama çok az evde... Var şu sokağın ucunda, ama olmuyor. Yani, hiçbir şey yerindeki gibi olmuyor. Biz de olmuyoruz. Biz de yerimizden edildik gibi bir durum. Biz de aynı şehirdeyiz, ama artık bastığımız toprak aynı değil; iklim, yaşadığımız çevre aynı değil, ama bundan şikayet etmiyorum. Çünkü olamaz da. Değişmek diye bir şey var. Ama biz de işte bu nedenlerle hırpalanıyoruz.

Bu değişmeyi özümseyip hemen adapte olanlar daha gençler, ama kimisi hâlâ uyum sağlayamıyor. Eğer Anadolu'nun bir şehirden gelip İstanbul'a yerleşmişse ölünce beni yerime götürün diyor. Yani ölüsünün bile, istediği bir toprakta tekrardan yeşermesini, göğermesini istiyor."

Bir yer yok...

Birer İstanbullu olarak bizim bu şansımız bile yok.

"Öyle. Çok değişmiş topraklarda, çok değişmiş yaşama biçimlerinin içinde alın beni şuraya götürün diyeceğimiz bir yerimiz de yok. O zaman son kalanlarla avunuyorum işte. Biraz denizdeki bitmiş balıkla; o ölmüş denizle, içi katranla dolu küçük istavritlerle yetiniyoruz. Bitti! Ama çocuklar ne olacak? Onu düşünüyorum bir tek."

Peki geçmişi özlemle anıyor musunuz?

"Hayır, hayır asla."

Siz, sahip çıkmamız gereken en önemli maddelerden biri olan İstanbul'un da eskiden kalan son çizgilerini bilenlerdensiniz. Biraz anlatır mısınız?

"İstanbul çok sereserpe bir şehirdi eskiden, yani köyle kent arasında gidip gelen... Bugün bambaşka, kalabalık bir köy, ama o zaman âsude bir sayfiye şehri gibiydi. Çalışanlar vardı, ama sessiz sessiz çalışanlardı. Üsküdar iskelesinde rejeye giden işçi kızlar. Basma elbiseli, başları açık, yandan iki tane cebi olan kıyafetleriyle Cibali tütün fabrikasında çalışan kızlar. Haliç şeridindeki feshane fabrikasında çalışan dokuma ustaları. Sessiz, sakin orta halli memurlar... Yani işçi sınıfı da, sanayi gelişmiş olmadığı için onlar da, çok, ne diyeyim eski deyimle mülayim insanlar, örgütlenmemiş.

Öğretmenlerin hepsi idealist, o zaman daha öğretmen sendikaları filan da yok, hepsi cumhuriyet tutkunu, çocukları aşkla, şevkle Anadolu'da olsun İstanbul'da olsun yetiştirenler... Hangi kuruma gitseniz idealist insanlar görürdünüz. Belki demir işinde, tren işinde bilmem şu bu işinde, şeker işinde onların kralları karaborsacıları, akborsacıları vardı, ama halkın muhatap olduğu hep orta halli bir kesim, ticaret yapmayan Türkler arasında hep maaşlı, devletten beslenen bir memur kesim, bir sakin bir hayat vardı.

Benim çocukluğum işte böyle bir dinginliğin içindeydi. Biz bilemezdik belki eziyet ederdi tek parti, ama biz bunu hissetmezdik, yani, belki kapanma aşamasına geliyordu Köy Enstitüleri, ama bu İstanbul'un umrunda değildi. İstanbul, anılarıyla yaşıyordu."

Aileniz kaç senedir İstanbul'da?

"500, yaklaşık. Bir kolum ama. Annemin büyük babasının kolu. İstanbul'un fethiyle beraber, şecere var. Bunları anlatmaktan utanıyorum. İstanbullu olmak artık marifet değil, İstanbul'u sevmek, İstanbul'u yazmak önemli! İstanbullu olmayıp İstanbul'u yazan çok önemli şairler var, onun için İstanbullu olmak fazla bir anlama gelmiyor."

Mesele sosyal değişim

Müthiş bir değişim yaşandı değil mi?

"Evet, mesele değişme. Sosyal değişim. Sade doğanın değişmesi değil. Kentin değişmesi, ilişkilerin değişmesi değil. Canın mı sıkıldı iki komşuyla bir gün önceden sözleşsin ya Acıbadem'de Örnek Bağ'ındaki üzüm bağına gidersen veya Pilot Vecihi Bey'in Emirgan'daki bağına. Üzümlerin envai çeşidi tabii orda. Olmadı mı Emirgan'da bir çay içersin. Olmadı mı Anadolu yakasına gidersen. Kanlıca'da bir yoğurt yersin. Şimdiki gibi değil yoğurtlar, uzun ömürlü değil. Şimdi Kanlıca yoğurdu da uzun ömürlü. O yıllarda gerçek mayadan yapılırdı. Keçiler hemen tepede, mandırada, o keçilerin sütünden yapılan yoğurt aşıya inerdi. Günlük yoğurt. Hemen pudra şekerini serpersin. Deniz falan temiz, karşıya bakarsın. Güneş batar, tıkr tıkr dönersin... Ha canın çok mu çekti, çok mu hovardasın, at arabası tutarsın Beykoz'a gidersen paça çorbası içmeye... Yani bu kadar ferah, bu kadar kendiliğinden, bu kadar rahat bir şehir..."

1940'lar, 50'lerin başından söz ediyoruz değil mi?

"Evet... Küçüksu'ya gidersen. Mısır kazanları çayırın ortasında kaynıyor. Küçüksu plajı açık, trampelenler var, kızlar denize girer. Benim teyzem - bilhassa, erkeklerle, dayımla falan giderdik - onlarla yarışır... En diplere atlardı. Biz gazinoda otururduk, Küçüksu Plaj'ının gazinosunda. Her tarafı İstanbul'un, bütün sahiller midyeydi. Fenerbahçe'ye git, hemen kayadan midyeni çıkar, tenekenin üstünde pişir, ye. Yani bu kadar istediğini istediğin an yapabileceğin bir şehirdi."

İstanbullular dizilerde...

Tamam, artık anlatmayın lütfen... Bu, bir masal kent, dayanılmayacak kadar güzel... Siz onu şiirlerinizde, yazılarınızda da sık sık dile getiriyorsunuz... Bir "İstanbul Üçlemesi" var, değil mi?

"İstanbul böyle bugünkü kadar ortada ve gündemde değildi bir zamanlar. Seksenli yıllardı. Ben, İstanbul'da yaşamış kişileri - o zaman hepsi aklımdaydı - biraz şiirsel öykü biçiminde yazmaya başlamıştım. Bir gün bir toplantıda bizim Leyla Pamir, rahmetli Erdal Öz'e dedi ki: 'Şu kızı görüyor musun, bunun bir sürü İstanbul şiirleri, öyküleri var, ama hiç ortaya çıkarmıyor, şuna biraz baskı yapsana çıkarsın ortaya bunları.' Erdal, 'hemen bana getir' dedi, ama hazır değil dedim, 'olanı getir ziyarı yok' dedi. Daktiloya çekilmiş 35 tanesi vardı, 35 İstanbullu insanın şiirsel öyküsü. Gerisi kaldı dosyalarda, o 35 tanesi yayınlandı."

"İstanbul'un Gözleri Mahmur" böyle ortaya çıktı.

"Sonra bir İstanbul oyunu istendi benden, bu İstanbul oyunu da Yapı Kredi'de basıldı daha sonra: 'Yeni Zaman Eski Hayat'. Onu da TRT, snopsis ve tretmanı yazılmasına rağmen, çok fazla İstanbul içeriyor diye son dakikada iptal ettil. Sonra bir de televizyon dizisi ayağı oldu. O da 'Küçük Bir İstanbul Hikayesi'ydi. Yani üçlü oldu. İstanbul'un Gözleri Mahmur, Yeni Zaman Eski Hayat, bir de Küçük Bir İstanbul Öyküsü."

Hayatla biraz eğlenen...

Tezgâhtaki kitabın konusu ne?

"Yeni kitap artık İstanbul'la ilgili değil. Yani İstanbul'la ilgili yazdığım bu kitaplardan sonra da yazdıklarımın hepsinin içinde İstanbul bulundu. Şiirlerimin içinde gene tabii yer aldı. Yenisine gelince adı 'Gezintiler.' Daha uzun haiku'yu andıran, naif, çok naif, bugüne kadar yazmadığım tarzda şiirlerden oluşan bir kitap. Öyle naif, hafif, zaarif derdi büyükannem, zarif demez zaarif derdi uzatarak... Onun gibi yani, çok hafif, çocuksu, hayatla biraz eğlenen, gülen, gülümseyen, kendine ve dünyaya hoş bakan, bitkilerle, ağaçlarla konuşan, doğayla konuşan, artık işini bitirmiş bir insanın, hafiflemiş bir insanın şiirleri..."

Fazla ciddiye alınamayabilir anlatım açısından ama bu şiirler benim için, epey uğraştım. O var yani şimdi bitmiş kitabım olarak. Toplu şiir kitabı basımı yapılırsa onu da ucuna ekleyeyim diyorum, ama daha hiç kimseyle bir konuşmuşluğum yok, bu, bana çok zor ve ağır geliyor..."

"Ramazanlarda değil, hazırlıklarında gösteriş yaşanırdı"

Ramazan ayındayız. Ben, çocukluğumda yaşadığım Ramazanları da özliyorum... Örneğin 1940'larda nasıldı İstanbul'da Ramazanlar?

"İstanbul çok sakin bir şehir, çok uhrevi bir şehir olduğu için Ramazanlarda hiç böyle gösterişler olmazdı, ama Ramazan öncesi hazırlıklar gösterişliydi. Son yıllarda şeker hastalığım nedeniyle bulundurmuyorum ama, bilcümle kuruyemişler, pestiller çok alınırdı. Pestilden yapılan hoşaf..."

Hoşafsız sahur olmazdı. Sabaha karşı serin serin o kadar güzel gelirdi ki...

"Hoşafsız pilav da yenmezdi zaten. Bütün kuru meyvalardan ve yaş meyvalardan yapılan kompostolar. Kurularından yapılan hoşafklar. Bu kayısı pestillerinden, dut pestillerinden yapılmışları ekşi olurdu, harareti keserlerdi. Bunları yapmak için bu pestilleri muhakkak bulundururduk.

Seçe seçe alırdık. Ben, bana incelikli şeyleri satacak olanlarla konuşarak alışveriş yapıyorum hâlâ. Örneğin çirozcum var Çiçek Pazarı'nda, ona gidiyorum gidebilirim."

Yok artık hiçbir yerde çiroz, uskumru çirozu yok. Kolyoz çirozu yok.

"Çirozları evde ocağın üstünde ütöleyip, havan eliyle iki gazete kâğıdının arasında dövüp sirkeye yatırmak falan, akşamüzeri şöyle bir kavun, dereotlar... Yani o kokular savrulmuyor evlerimizde artık. O kokular kalmayınca, o muhabbetler de savrulmuyor, o dostlar geçmiyor. Tek başına oturup bunları tüketemezsin. Muhakkak karşında birileri olacak. O kapılar zırrr zırrrr çalınacak mutlaka. Ama artık kapılar da çalınmıyor."

"İstanbul için yapılacak çok şey var"

Bize gül şerbeti ikram ettiniz, her hareketinizle yarım asır önce ailemin evinde yaşananları hatırlatıyorsunuz, mastikadan söz ediyorsunuz... Ev yapımı gül reçelinin, incir reçelinin tadına baktık... Bunları siz, belki geçmişî hâlâ yaşadığınız için aramıyorsunuz. Ama ben arıyorum. Meselâ, gül şerbeti içmeyi kırk sene olmuştur...

"Bunlar nostalji değil, yaşama biçimimin içinde var. O kadar çok şey silindi ki, bari bunlar sürsün... Hani bir kalemlerle bir silgiyle bir resmin tamamını silersin, ama ne kadar çalışsan da tam silemezsin, kıyılarında izi kalır, bir şeyleri kalır... Bu da onun gibi, silinmiş bir resmin son kalan çizgileri gibi benim yaptığım gül şurupları, başka hiçbir şey değil.

Bütünöyle yaşam serüvenimiz, yaşam biçimimiz değişti İstanbul'da. Şimdi bunun hepsini aramak artık şaşkınlık olur. Bugün için yapılacak bir şey kalmamış gibi. Oysa ki bugün ben, yapmak isteyip de yapamadıklarımla doluyum. Yani bugün için de yapılacak o kadar çok şey var ki eğer sağlığı yerindeyse insanın. Bu kötü doğada, bu kirlenmiş politik çevrede, bu çok çok mesafeler alması gereken sosyal dokunun içinde yapılması gereken o kadar insanlı görevler var ki hepimize düşen, eğer bir adım önde olduğumuzu düşünüyorsak ya da varsayıyorsak... Ama ben, son kalan çizgilerle oyalanıyorum."

Bu konularda ilginizi çekebilir

[haftanın konuğu](#)

[faruk şüyün](#)

Dunya.com internet sitesinde yer alan yazılı ve görsel içerik; izinsiz olarak kaynak gösterilse dahi kısmen ya da tamamen kopyalanamaz, başka yerde kullanılamaz.

Piyasa verileri FOREKS Bilgi İletişim Hizmetleri A.Ş. tarafından sağlanmaktadır. BIST hisse senetleri, VİOP ve tahvil-bono verileri 15 dakika gecikmeli verilmektedir.

BIST isim ve logosu "koruma marka belgesi" altında korunmakta olup izinsiz kullanılamaz, ıktibas edilemez, değiştirilemez. BIST ismi altında açıklanan tüm bilgilerin telif hakları tamamen BIST'e ait olup, tekrar yayınlanamaz.

[Dünya](#)

[Ekonomi](#)

[Emlak](#)

[Eğitim](#)

[Finans](#)

[Kültür-Sanat](#)

[Madencilik](#)

[Mevzuat](#)

[Sağlık](#)

[Teknoloji](#)

[Tekstil](#)

[Yaşam](#)

[İklimlendirme](#)

[Şehirler](#)

[Sigortacılık](#)

[Değişim Yelpazesi](#)

[Dünya Kitap](#)

[Emtia Haberleri](#)

[Gıda](#)

[Kültür-Sanat](#)

[EYT haberleri](#)

[Künye](#) [Dünya Gazetesi Künyesi](#) [Bize Ulaşın](#) [Çerez Politikası](#) [KVKK](#)

Yazılım & Tasarım: [Bilgin Pro](#)